

Doç. Dr.
Sezayi Dumanoglu

Yrd. Doç. Dr.
Nuray Ergul

Basel 2'nin KOBİ'ler Üzerindeki Muhtemel Etkileri

Doç. Dr. Sezayi DUMANOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Nuray ERGÜL
Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO

Özet

Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler, dünyanın bir çok ülkesinde bankacılık sektörünü değişime zorlamıştır. Bu değişiklikler, bankaların ve reel sektörlerin sermaye yapısını ve yönetim anlayışını etkilemektedir. Yeni düzenlemelerin uygulanması özellikle KOBİ'lerin, derin ve fonksiyonel sorunlarının oluşmasına neden olmaktadır. İşletmelerin finansal ve yönetim problemlerinin çözülmesinin ardından, KOBİ'ler ve diğer işletmeler kredi risklerini ve kredi maliyetlerini azaltabileceklerdir. Basel düzenlemelerinin popüleritesi, bir çok akademisyenin Basel düzenlemelerini araştırmaya zorlamıştır. Çalışmamız, Basel 2'nin KOBİ'ler üzerinde yarattığı muhtemel etkileri araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basel 2, KOBİ, kredi derecelendirme, sermaye yeterliliği.

JEL Sınıflaması: K20, G20, G30.

Abstract (The Conceivable Effects of Basel 2 on Turkish SMEs)

During the last decades, the economic crisis forced the banking sector to change themselves in most of the countries in the world. These new improvements affected the banks and real sectors' equity concept and their management. Thus, applying the new regulatory (Basel 2) changes create deeper and functional problems especially for the Turkish SEM firms. After solving the firms' financial and managerial problems, The SEM and other firms will be able decrease credit risk and credit costs. Popularity of the Basel Regulation forced many academics to search Basel regulations. This study investigates the possible effects of Basel 2 on the Turkish SMEs.

Key Words: Basel II, credit assesment, capital adequacy, SME.

JEL Classification: K20, G20, G30.

Giriş

Son yıllarda finansal piyasalarda birbiri ardına ekonomik krizler yaşanmış ve globalleşmenin de etkisi ile dünya piyasalarına kolayca yayılmıştır. Finansal piyasalarda ve ülke ekonomilerinde yaşanan krizler, bankacılık sektöründe sermaye yeterliliği kavramının önemi arttırmıştır. Sermaye yeterliliği, bankaların mali sorumluluklarını yerine getirmek ve olası zararlardan korunmak amacıyla bulundurmaları gereken sermaye düzeyine denir. Sermaye yeterliliği ile ilgili ilk düzenleme Basel Bankacılık ve Denetim Komitesi tarafından Basel I (1988) düzenlemesidir. Basel 1 düzenlemesinin riske karşı duyarlılığının düşük olması, sermaye ye-

terliliği düzenlemesini olan "Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı - Basel 2" (2004) düzenlemesine neden olmuştur. Finansal krizler incelendiğinde, krizlerin büyük ölçüde risk yönetimi eksikliğinden ve sistemde risk yönetimi ile ilgili düzenlemelerin olmamasından kaynaklandığı ortaya koyulmuştur. Ülkemizde Basel 1 düzenlemeleri 2007 yılında uygulamaya geçmiştir. Basel 2 uygulamasına 2008 yılında geçilmesi kararı alınmasına karşın, tarafların Basel 2 sürecine hazır hale gelememesi sebebi ile 2009 yılına ertelenmiştir.

Ülkemizde Basel 2 düzenlemelerinden bankacılık sektörü ve reel sektör işletmeleri etkilenecektir. Özellikle, ülke ekono-

misinde %98'den fazla paya sahip reel sektör işletmelerinden, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) en fazla etkilenecekler arasında yer almaktadır. Standartlara göre davranma alışkanlığı olmayan, işlemlerinin büyük oranını kayıt dışı gerçekleştiren, kurumsal yönetim anlayışından uzak, risk yönetimini tanımayan, bilimsel yöntemleri tanımayan hatta kabul etmeyen KOBİ'ler bir anda önemli ve kaçınamayacakları bir dönüşüm sürecine girmişlerdir.

Basel 2 düzenlemeleri, bankaların maruz kaldıkları risklere, bankacılık faaliyetleri dışındaki aksamaları, doğal afetler gibi nedenlerle ortaya çıkan risklere karşı "operasyonel risk"i hesaplamalarına dahil etmiştir. Basel 2, sermaye yeterliliği hesaplamalarını standart yaklaşımlar ve bankaların kendi içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanarak yapacaklardır. Basel 2 düzenlemelerinde KOBİ olma şartları değiştirilmiş ve kredi riski hesaplamasında "kredi derecelendirme" kavramı önem kazanmıştır. Kredi derecelendirmeleri bağımsız derecelendirme kuruluşları veya bankalar tarafından yapılacaktır. Bankaların kullandıracakları kredinin miktarı ve fiyatı, işletmelerin sahip olacakları kredi notuna göre belirlenecektir. Yüksek kredi notuna sahip olan işletmeler risksiz kabul edilecek ve bankalara daha düşük sermaye yükümlülüğü getireceğinden, daha düşük maliyetli fon temin etme imkanına sahip olacaklardır. Kredi derecesi düşük olan KOBİ'ler ise bankalar tarafından riskli olarak değerlendirilecek ve bankaların daha fazla sermaye yükümlülüğü altına girmelerine neden olacağından, yüksek kredi maliyetine katlamak zorunda kalacaklardır.

Bu çalışmada, Basel 2 düzenlemelerinin KOBİ'ler üzerinde yaratacağı muhtemel etkileri incelenmiştir. Bu amaçla, çalışmamızda KOBİ tanımı ve gelişimi, Basel 2 kriterleri, Basel 2'de kullanılan yaklaşımlar, Basel 2'nin KOBİ'ler üzerindeki muhtemel etkileri ele alınmış ve Basel 2'ye uyum için alınması gereken tedbirler açıklanmıştır.

1. KOBİ Tanımı & Gelişimi

Ülke ekonomileri içerisinde önemli bir yere sahip olan Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ), ülkelerin ekonomik anlamda gelişmesine önemli katkılar sağlayan ekonomik birimlerdir. KOBİ'ler, genellikle düşük sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile faaliyette bulunan, ayrıca çabuk karar verme imkânına sahip ve düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan, ucuz bir üretim gerçekleştiren ekonomik birimler olarak tanımlanabilir.¹ KOBİ sınıflandırılmasında işletmelerin içinde bulunduğu piyasanın küçük bir payına sahip olması, işletmenin sahipleri tarafından yönetilmesi ve işletme sahiplerinin kararlarında bağımsız olması esas alınmaktadır. KOBİ'lerin tanımında ortak kullanılan nicel kriterler, işçi sayısı, sermaye, aktif varlık toplamı, kar, enerji kullanımı, üretim hacmi, satış hasılatı; nitel kriterler, işletme sahiplerinin işletmelerinde fiilen çalışması, iş bölümü ve uzmanlaşma derecesi, sermayenin sınırlı oluşu, finansal yetersizlik, yönetim tekniklerinin uygulanmaması veya yetersizliği olarak sıralanabilir. Gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'lerin ülke ekonomilerindeki payı, gelişmiş ülkelere göre çok daha fazla olmaktadır. İstihdamın arttırılması, esnek yönetim yapısı ile yeniliklere ayak uydurması, girişimcilik ruhunu aşılması, ara malı üretimi ile büyük işletmelerin büyüklüğünü koruması, çok sayıda küçük çaplı işletme sayesinde piyasada ürün çeşidini arttırmaları KOBİ'lerin ekonomiye katkıları arasında açıklanabilir.

Ulusal KOBİ tanımlamalarında çalışan sayısı² temel alınarak hesaplanırken, Basel 2'de ise yıllık satış cirosu baz alınarak hesaplanmaktadır (AB Konseyi Kararı, 01.02.2006). Basel 2'de sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde KOBİ'ler, yıllık satış hasılatı toplamı 50 milyon Euro'yu geçmeyen ve

¹ Uludağ İ. & Serin V., "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", İTO., Yayın No:25, İstanbul, 1991, s.14.

² Küçükçolak A., "KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yolu ile Çözümü", İMKB, 1997, s.12.

bilanço aktif toplamı 43 Milyon Euro'dan az olan firmalar olarak tanımlanmaktadır.³ Basel 2 kriterleri, gelişmekte olan ülkelerin KOBİ tanımlarının geliştirilmesinde ve yeniden düzenlenmesinde önemli etkileri olmuştur. Ulusal KOBİ sınıflandırmamızda Basel 2'nin satış hasılatının esas alınması sebebiyle, KOBİ sınıfında yer almayan birçok işletme, yeni düzenleme ile birlikte KOBİ sınıflandırılmasına dahil edilmiştir.

Avrupa Birliği, KOBİ'lere tek bir yasal tanımlama yapılması zorunluluğu getirmiştir. Bu sebeple, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bir yönetmelik hazırlanmıştır. Yönetmelik, Bakanlar Kurulu'da 2005/9617 sayılı kararı ile 19.10.2005 tarihinde kabul edilmiştir. Yönetmelikte ulusal KOBİ tanımı personel sayısı, sermaye ve ciro kriterleri baz alınarak, üç grup altında sınıflandırılmıştır. Birinci Grup; personel sayısı 10'dan az ve cirosu 1 milyon YTL'den az olan işletmeler "Mikro Ölçekli İşletme" olarak tanımlanır. İkinci Grup; personel sayısı 10-50 arası ve cirosu 5 milyon YTL'den az olan işletmeler "Küçük Ölçekli İşletme" olarak tanımlanır. Üçüncü Grup ise personel sayısı 50-250 arası ve cirosu 25 milyon YTL'den az olan işletmeler "Orta Ölçekli İşletme" olarak tanımlanmaktadır.

Ulusal KOBİ'lerin ülke ekonomimizde önemli payı olmasının dışında büyük işletmelere nazaran avantajlı ve dezavantajlı yönleri bulunmaktadır. Bu göre, KOBİ'lerin avantaj ve dezavantajları aşağıda açıklanmaktadır.

a. *KOBİ'lerin Avantajları:* Büyük işletmelere göre KOBİ'lerin müşteri ve işletme personeli ile yakın ilişkiler kurabilmeleri, pazarlama, üretim ve hizmet alanlarında daha esnek davranabilme kabiliyetini arttırmaktadır. Bu nedenle, faaliyette buldukları sektörü daha iyi tanıyarak, sektörün ihtiyaçlarını zamanında belirleme imkanı elde edebilmektedirler. KOBİ'lerin esnek yapıya sahip olmaları, işletme dışındaki kontrol edilemeyen değişikliklere kolay uyum sağlayarak, zaman

kaybetmelerini önlemektedir. KOBİ'ler az yatırım ile çok ve çeşitli mal ve hizmet üretebilirler. Düşük yatırım maliyetleri ile istihdam yaratırlar. Piyasadaki sınırlı talep karşısında arz oluşturabilirler. Büyük işletmeleri destekleyen ve tamamlayan faaliyetleri gerçekleştirirler. Talep değişikliklerine kısa sürede uyum sağlarlar. Bölgeler arasında dengeli kalkınmayı sağlayarak, gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltırlar⁴.

b. *KOBİ'lerin Dezavantajları:* Olumsuz rekabet, genel yönetim yetersizliği, stratejik kararlarının sadece işletme sahiplerince alınması, sermaye yetersizliği, danışman istihdam edememe, finans ekibinden yoksunluk, finansal planlama yetersizliği, yabancı fon girişi yaratmada finansal kurumların ve bankaların desteğini alamama, AR&GE ekibinden yoksunluk, üretim ve pazarlama arasındaki koordinasyon yetersizliği, modern pazarlama tekniklerinden yoksunluk, ihale ve benzeri ticari faaliyetleri yapamama, fiziksel imkansızlık, kalifiye eleman çalıştıramama, modern teknolojilerin kullanılamaması, kayıt dışı faaliyetlerde bulunma, kurumsal yönetimden yoksunluk, mevzuat ve bürokratik değişiklikleri anlayamama ve uyum sağlayamama, sermaye piyasasının olumlu yönlerinden faydalanama KOBİ'lerin dezavantajları arasında yer almaktadır.

2. Basel 2 Kriterleri

Basel 2 düzenlemesinde sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde KOBİ'ler, yıllık satış hâsılatı toplamı 50 milyon Euro'yu geçmeyen işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Bankalardan kullanılan toplam kredi miktarına göre; bir bankacılık grubundaki toplam kredisi < 1 milyon Euro'dan az ise "Perakende KOBİ", bir bankacılık grubundaki toplam kredisi > 1 milyon Euro'dan fazla ise "Kurumsal KOBİ" şeklinde iki ayrı sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.⁵

³ Basel 2 & KOBİ'ler Çalışma Grubu, "Basel II ve KOBİ'ler Üzerine Etkisi", Bankacılar Dergisi, Sayı:58, 2006, s.18.

⁴ Akgemci, T., "KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler", KOSGEB, Haziran, 2001, s.10.

⁵ Uz R., "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri", TBB Yayınları, Eylül, 2004, s.1.

Standart Basel 2 yaklaşımında, kurumsal KOBİ ve kurumsal tüm işletmeler, kredi riskinin ölçümünde, dış derecelendirme kuruluşlarının vermiş oldukları derecelendirme notlarına bağlı olarak risk ağırlığına tabi tutulacaklardır. Perakende KOBİ'ler ise standart % 75 risk ağırlığına tabi olacaklardır. İçsel derecelendirme yaklaşımında ise kurumsal, kurumsal KOBİ ve perakende KOBİ niteliğindeki işletmeler için farklı formüller kullanılacaktır. Basel 2 kapsamında, perakende portföy sınıflandırması büyük önem taşımaktadır. Portföy sınıflandırmasında borçlu kimlik kriteri, ürün kriteri, portföy çeşitlendirme kriteri, kredi büyüklüğü kriteri esas alınır.

a. Borçlu Kimlik Kriteri; borçlu, gerçek kişi / kişiler veya küçük ve orta ölçekli bir işletme olmalıdır.

b. Ürün Kriteri; perakende KOBİ portföyüne kredi kartları, borçlu cari hesaplar, kredili mevduat hesapları dahil edilir. Ayrıca, kredi kullandırma taahhütleri, bireysel krediler, tüketici kredileri, taksitli krediler, taşıt kredileri, öğrenci kredileri, ihtiyaç kredileri, finansal kiralama, küçük işletmelere açılan krediler ve bunlar lehine verilen taahhütler portföy kapsamına alınmaktadır.

c. Portföy Çeşitlendirmesi Kriteri; birbirlerine bağlı küçük işletmeler veya şahıslar, tek bir işletme olarak kabul edilir ve portföyde bu tarz işletmelere verilen nakdi ve gayri nakdi kredi miktarının, bankanın toplam perakende kredi portföyünün % 0,2'sini geçmemesi zorunludur.

d. Kredi Büyüklüğü Kriteri; bir bankacılık grubundan, ilgili KOBİ'nin dahil olduğu konsolide şirketler grubuna kullanılan toplam nakdi ve/veya gayri nakdi kredi tutarının 1 milyon Euro'dan az olması gereklidir.

Bir işletme kullandığı kredi miktarına bağlı olarak bir bankada kurumsal portföy içinde yer alırken, bir başka bankada perakende portföyünde yer alabilecektir.

Ulusal ekonomimizde KOBİ'lerin ülkemize sağladıkları istihdam ve katma değer nedeni ile diğer ülkelere göre, daha büyük anlam ifade etmektedirler. KOBİ'lerin esnek ve girişimci yapıları,

ekonomik yaratıcılıkları ile faaliyette buldukları piyasanın değişken arz/talep koşullarına uyma hızlarını arttırarak, ülke ekonomisinin temel taşı oluşturulmaktadır. Ülkemizde işletmelerin yaklaşık %90'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır⁶. Bu durum, Türkiye ekonomisini ayakta tutan işletmelerin KOBİ'ler olduğu ve KOBİ'ler üzerinde meydana gelecek gelişmenin, ülke ekonomisinin tamamını etkileyeceği kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Basel 2'de Kullanılan Yaklaşımlar

Standart Basel 2 düzenlemesinde, bankalar tarafından kullanılan kredilere ilişkin sermaye yükümlülüğünün belirlenmesinde iki önemli değişiklik yer almaktadır. Birincisi, işletmenin sahip olduğu ve derecelendirme kuruluşları tarafından verilen derecelendirme notu, ikincisi ise borçlunun krediyi ödeme yükümlülüğünü yerine getirememesi durumunda bankanın zararını azaltmak amacıyla almış olduğu teminatlardır. Basel 2'de kredilere ilişkin sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, basitleştirilmiş standart yaklaşım, standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar kullanılmaktadır.

a. Standart Yaklaşım (SY)

Basel 2'de kredilere ilişkin sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kullanılan standart yaklaşımda, basitleştirilmiş standart yaklaşım ve standart yaklaşım olmak üzere iki alt yaklaşım ile hesaplama yapılmaktadır.

- *Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (BSY)*'da kredilerin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü herhangi bir derecelendirme notu ile ilişkilendirilmemiş olup, aynı portföyde yer alan tüm KOBİ kredileri aynı sermaye yükümlülüğüne tabi tutan yaklaşımdır. BSY kapsamında perakende portföyde sınıflandırılan krediler % 75, kurumsal portföyde sınıflandırılan kredi-

⁶ Yüksel A., "Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri", BDDK Araştırma Dairesi Raporları, 2005/4, Ağustos 2005, s.7.

ler ise % 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

- *Standart Yaklaşım*da KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü, kurumsal portföyde yer alan işletmeler için bağımsız denetim şirketleri tarafından verilen derecelendirme notlarına göre hesaplanmakta ve perakende portföy içinde yer alan işletmeler standart olarak % 75'lik risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. İşletmeler kredi ihtiyaçlarını çeşitli bankalara bölüp, 1 milyon Euro'nun altında ve dilimler halinde kullanabilir ve böylece, perakende KOBİ sınıfına dahil olarak avantaj sağlarlar. Mesela, hasılatı 50 milyon Euro'nun altında kalan ve 3 milyon Euro kredi ihtiyacı olan bir işletmenin derecelendirme notu yüksek bir risk ağırlığına sahipse, ihtiyacı olan krediyi çeşitli bankalara bölerek, 1 milyon Euro'nun altında dilimler halinde kullanarak, perakende KOBİ sınıfına dahil olabilir. Perakende KOBİ sınıfına giren işletme % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilerek daha uygun maliyetlerle borçlanma imkânı elde edebilir. Ancak ihtiyacı olan krediyi tek bir bankadan karşılamayı tercih ettiğinde ise kurumsal KOBİ sınıfına dahil olacak ve işletmenin kredi derecelendirme notu kötü olduğu için daha yüksek risk ağırlığı ile değerlendirilecek ve daha yüksek kredi maliyetlerine katlanmak zorunda kalacaktır⁷.

Ülkemizde 01.01.2008 tarihinde Basel 2 uygulamalarına başlanma kararı alınmasına karşın uygulamadan kaynaklanan aksaklıklar nedeniyle, 2009 yılına ertelenmiştir. Basel 2'nin uygulamaya geçmesi ile bankalar, perakende ve kurumsal portföylerinde yer alan KOBİ'lere kullandıracakları kredi miktarının, sermaye yükümlülüğünü dikkate alarak hesaplamaları gerekecektir. Perakende portföy içerisinde yer alan KOBİ'lere verilen krediler için (1.000.000 Euro'ya kadar) bankanın aktifinde yer alan risk ağırlıklı varlıklar 750.000 Euro'ya kadar artış gösterebilecekken, kurumsal portföy içinde yer alan KOBİ'lere kullandırılan krediler için ise

derecelendirme notunun kötü olması durumunda 1.000.000 Euro'ya kadar artış gösterebilecektir. Bu nedenle uygulamanın ilk dönemlerinde bankaların perakende portföy içinde yer alan KOBİ'lere kullandıracağı kredi miktarının daha yüksek olması beklenmektedir.⁸

Kurumsal KOBİ'ler için verilen derecelendirme notlarına göre, standart yaklaşımda kurumsal KOBİ'lerin portföy risk ağırlıkları beş grup altında toplanmaktadır. *Birinci grup*; AAA' dan AA'ye kadar derecelendirme notu alanların risk ağırlığı %20, *ikinci grup*; A+'dan A'ye kadar derecelendirme notu alanların risk ağırlığı %50, *üçüncü grup*; BBB+'dan BB'ye kadar derecelendirme notu alanların risk ağırlığı %100, *dördüncü grup*; BB'den düşük derecelendirme notu alanların risk ağırlığı %150, *beşinci grup*; derecelendirme notu bulunmayanların risk ağırlığı %100 olarak belirlenmiştir⁹. Standart yaklaşımda belirlenen risk ağırlıkları, kötü dereceye sahip KOBİ'lerin, derece notu almamaya yönelmelerine neden olabilecektir.

İşletmelerin kredi riskini azaltmak için verdikleri teminat çeşitleri, kredi maliyetlerini etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Basel 2 kriterleri teminatları farklı risk ağırlıklarına tabi tutmuş ve sermaye yeterliliğinin hesaplanmalarının içine alınmıştır. Nakit, mevduat, mevduat sertifikası, altının risk ağırlığı %0 oranına göre hesaplanmaktadır. Belirli şartları taşıyan borçlanma senetleri ve İMKB 100 hisse senetleri teminat olarak kabul edilir ve borçlanma senetleri ile hisse senetlerini ihraç eden işletmelerin risk ağırlığı, aldıkları rating oranına (derecelendirme notu) göre hesaplanır. İMKB100 endeksi dışında işlem gören hisse senetlerinin dahil olduğu yatırım fonları ve (A) ve üzeri rating alan işletmelerin risk ağırlığı aldıkları rating

⁸ Aras G., "Basel II uygulamalarının Kobilere Etkisi ve Geçiş Süreci", YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2005, s.19.

⁹ BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması-Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı", Çeviri, 2005, s.119.

⁷ Yılmaz B.H., "Basel II ve KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri", Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Yıl:3, Sayı 1, s.11.

oranına göre hesaplanır. Yatırım fonlarının risk ağırlığı fonun içinde bulunan enstrüman çeşidine göre hesaplanır. Taşınmaz mal ipotekleri de teminat olarak kabul edilir ve ikamet amaçlı taşınmaz mal ipoteklerinin risk ağırlığı % 35, ticari amaçlı taşınmaz mal ipoteklerinin risk ağırlığı %100 üzerinden hesaplanır. Basel 2 kapsamına alınan ipoteklerin, iş merkezleri veya çok sayıda bağımsız birimden oluşan gayrimenkuller üzerine tesis edilmesi, ipotek tutarının kredi tutarının iki katı olması, kredi tutarının gayrimenkullerin değerinin % 60'ından küçük olması, gelişmiş organize emlak piyasalarının olması ve bu gayrimenkullerin menkul kıymetleştirilerek ikincil piyasalarda işlem görmesi gereklidir. Yeni düzenleme kapsamında Basel 2, ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti, müşteri çek ve senetlerini teminat kapsamı dışı bırakmıştır. Standart yaklaşımda bankanın kullandırmış olduğu kredilere ilişkin bulundurması gereken sermaye miktarı aşağıdaki formül yardımı ile hesaplanır¹⁰.

Sermaye Yükümlülüğü = Kredi tutarı x Risk Ağırlığı x 0,08

Kredi Tutarı : İşletmenin bankadan kullanmak istediği kredi miktarı

Risk Ağırlığı : İşletmelerin derecelendirme kuruluşlarından aldığı nota karşılık aldığı risk ağırlığı.

Sermaye yeterliliği hesaplanırken, verilen teminatların risk ağırlıkları dikkate alınarak, işletmelerin derecelendirme notundan daha iyi bir risk ağırlığına sahip olması sağlanır. Böylece, banka işletmeye kullandıracağı kredi karşılığında ayırması gereken sermaye miktarı azalırken, işletmenin de yabancı kaynak maliyeti azalmaktadır. İşletmelerin verdiği teminat tutarı bankanın işletmeye kullandıracağı kredi tutarının tamamını karşılamaması durumunda teminatlandırılan kısım için teminatın tabi olduğu risk ağırlığı, teminatlandırılmayan kısım için ise firmanın tabi olduğu risk ağırlığı esas alınacaktır.

b. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar (İDDY)

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında sermaye yükümlülüğü, bankaların kredi kullandıracakları müşterilerine verilen derecelendirme notlarını temel alan yaklaşımdır. İçsel derecelendirme yaklaşımında Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (TİDDY) ve Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (GİDDY) olmak üzere iki alt yaklaşım kullanılmaktadır. TİDDY'yi kullanan bankalar, derecelendirme notlarına karşılık gelen temerrüt oranlarını ve diğer unsurları Basel Komitesi tarafından belirlenmiş kriterleri temel alarak hesaplarlar. GİDDY'nde, bankalar derecelendirme notlarına karşılık gelen temerrüt oranlarını ve diğer unsurları kendileri hesaplarlar. GİDDY'lerinde temerrüt olasılığının hesaplanmasında bankanın 2-5 yıl süre ile denetim otoritesi tarafından onaylanmış derecelendirme sistemini uyguluyor olması gerekmektedir. İDDY'lerinde temerrüt olasılığının hesaplanabilmesi için bankanın en az 3 yıldır denetim otoritesi tarafından onaylanmış derecelendirme sistemini uyguluyor olması gerekmektedir. Bankalar tarafından risk bileşenlerinin hesaplanmasından sonra Basel Komitesi tarafından her portföy için belirlenen risk ağırlığı formüle dahil edilerek, sermaye yükümlülüğü hesaplanır. Basel Komitesi kurumsal portföy için kullanılacak risk ağırlığını işletme cirosu arttıkça sermaye gereksinimin artmasını sağlayacak şekilde düzenlemiştir. Bankaların cirosu 50 Milyon Euro'dan düşük olan KOBİ'lere verdiği krediler için daha az sermaye ayrılması için imkan sağlayacaktır. Bu durum, KOBİ'lerin kredi maliyetlerini düşürerek, büyük işletmelere göre avantajlı konuma getirebilecektir.

BDDK, bankacılık sistemi aktif büyüklüğünün % 95'ini oluşturan 23 bankanın katılımı ile özellikle standart yöntemin sonuçlarını ortaya koyacak şekilde Sayısal Etki Çalışması, QIS-TR yapmıştır (Temmuz 2003). BDDK kredi riski hesaplamalarında Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (BSY) ve Standart Yaklaşım (SY) kul-

¹⁰ Yalçın H., "Şirket Derecelendirmesinde Basel II Perspektifi", Aralık, 2006, s.17.

lanılmıştır¹¹. BBDK¹², SY kapsamında sermaye yeterliliği oranını %16,9, BSY kapsamında %17,1 olarak belirlemiştir. Sermaye yeterliliği oranının % 8'in üzerinde gerçekleşmiş olması, sektörde mevcut konsolide sermaye tutarının SY ve BSY kapsamında hesaplanan sermaye yükümlülüklerini karşılayacak seviyede olduğu, dolayısıyla sektörün genelinde ilave sermaye ihtiyacının ortaya çıkmadığını görülmüştür. Sonuçlar, banka bazında incelendiğinde, genelden farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Basel 2 kriterlerine göre KOBİ'lere verilen krediler, toplam banka kredileri portföyünde %18,6'lık bir paya sahiptir. Kurumsal KOBİ portföyünde değerlendirilen kredi miktarı toplam portföyün % 12,6'sını, perakende KOBİ portföyünde değerlendirilen kredi miktarının ise % 6 olduğu belirlenmiştir.

4. Basel 2'nin KOBİ'lere Muhtemel Etkileri

Basel 2 düzenlemesi, büyük işletmelerin yabancı kaynak maliyetlerini azaltırken, bankalar ve KOBİ'lerin faaliyetlerinde önemli değişikliklerin yapılmasını zorunlu tutmaktadır. Basel 2, bankalara sermaye yükümlülüğünün ve risk yönetiminin etkinliğinin artırılmasını gerektirmektedir. Bankaların yaşadığı değişime paralel olarak KOBİ'lerinde bankalardan kullanacakları kredi miktarı, kredi faiz oranında değişiklikler, yönetim anlayışında değişiklik yaşamalarına neden olacaktır. KOBİ'lerin dezavantajları arasında saydığımız kayıt dışı faaliyetleri, şeffaflık gibi konularda ciddi değişime gitmeleri gerekmektedir¹³. Standart Basel 2 kriterleri ile Ulusal KOBİ'lerin tanımı, risk derecesine göre yapılacak kredi fiyatlandırması, kredi riskinin hesaplanmasında bağımsız denetim şirketlerinden derece notu alınması, teminat gösterilecek varlık-

ların yeniden düzenlenmesi, kurumsal yönetim anlayışıyla yönetilmeleri, mali bilgilerin uluslararası muhasebe standartlarına uyumu, mali raporların şeffaf olması gerekecektir. Ülkemizde Basel 2 düzenlemelerinin uygulamaya geçmesinin yaratacağı muhtemel etkiler; KOBİ'lerin yapısal, ekonomik ve yönetsel sorunlar ile karşı karşıya gelmelerine neden olacaktır. Basel 2 sürecinden KOBİ'lerin olumsuz olarak etkilenmesini engellemek amacıyla finansal ve yönetsel koşullarını Basel 2 kriterleri kapsamında tekrardan gözden geçirmeli, gerekli tedbir ve uyum çalışmalarına zaman kaybetmeksizin başlamaları gereklidir. Ülkemizde Basel 2 kriterlerinin KOBİ'ler üzerinde yaratacağı muhtemel etkiler aşağıda açıklanmaktadır.

4.1. Finansman Etkisi

Basel 2 düzenlemesi KOBİ'lerin bankalardan kullanmış oldukları kredi miktarı ve kredi fiyatının eski düzenleme ile kıyaslandığında önemli değişiklik göstereceği beklenmektedir. Bu değişimdeki sebepler, Yeni Uzlaşım'da yer alan kredi riski ölçüm yaklaşımlarının değişmesi ve gelişmesi, bu değişim ile birlikte kredi riskini azaltıcı unsur olarak değerlendirilen teminatlarda meydana gelen değişiklikler ve şüphesiz en önemli yenilik olan derecelendirme notlarının uygulanmaya başlanmasıdır. Yeni düzenleme ile birlikte bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarının değiştirilmesi, KOBİ kredilerinin ve fiyatlarının değişmesini beraberinde getirecektir. Bu süreçte, bankalar tarafından kredi derecesi iyi olan KOBİ'lere kullandırılan krediler için daha az karşılık ayrılacak ve bu nedenle bu işletmelere kullandırılan kredinin maliyetleri de azalacaktır. Bu uygulama ile özsermaye yapısı güçlü olan KOBİ'ler piyasada rekabet gücünü daha fazla artırma imkanı elde edebileceklerdir. Kötü derece notuna sahip KOBİ'ler için bulundurulması gereken sermaye miktarı artacağı için KOBİ'lere kullandırılan kredilerin maliyetleri daha yüksek olacaktır.

Basel 2 uygulamaları ile özellikle zayıf özsermaye yapısına sahip KOBİ'lerin, finansman sorunları yaşamalarına neden

¹¹ Basel 2 & KOBİ'ler Çalışma Grubu, "Basel 2 & KOBİ'ler Üzerine Etkisi", Bankacılar Dergisi, Sayı:58, 2006, s.29.

¹² BDDK Araştırma Dairesi, "Basel II Sayısal Etki Çalışması Değerlendirme Raporu", Aralık, 2004, s.39.

¹³ Aras G., "Basel II uygulamalarının Kobilere Etkisi ve Geçiş Süreci", YTÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2005, s.17.

olacaktır. Ayrıca, işletme kararlarının işletme sahipleri tarafından verilmesi KOBİ'lerin yaşayacağı bir başka önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, Basel 2 düzenlemelerine göre KOBİ'lerin uzman personel çalıştırmaması, işletme içindeki sorunların derinleşmesine ve genişlemesine neden olacağından dolayı işletme kararlarının profesyonel yöneticiler tarafından verilmesini, özellikle, işletme finansmanı ile ilgili konularda uzman personel istihdam edilmesini zorunlu tutmaktadır. Fakat, KOBİ'lerin finansal yapılarının zayıflığı ve aile şirketi anlayışı ile yönetiliyor olmaları, uzman personel istihdamı ile ilgili sorun yaşamalarına ve bu nedenle de finansal risklerinin yanında kurumsal risk derecelerinin de artmasına ve kullanacakları kredi maliyetlerinin artmasına neden olacaktır.

Basel 2 kriterlerinin uygulama süreci bankaların değişen ve değişmekte olan kredi tahsis ve kullandırma süreçlerini değiştireceğinden, KOBİ'ler çalıştıkları bankalar ile uyum sağlamada sıkıntı yaşayacaklardır. KOBİ'lerin bilançolarındaki aktif ve pasif kalemler arasındaki vade, döviz kuru, parite ve faiz oranı uyumsuzluklarının finansal kuruluşlar tarafından Basel 2 kriterleri baz alınarak yapılacak daha detaylı incelemeler sebebiyle, ortaya çıkabilecek finansal sorunları, KOBİ'lerin finansman problemlerini derinleştirerek, hızla artan KOBİ iflasları ile karşılaşmamıza neden olacaktır.

4.2. Fiyatlandırma & Teminat Etkisi

Basel 2 düzenlemeleri ile birlikte bankalarda risk yönetimi uygulamalarının etkinliği arttırılacaktır. Bankalarda kredi fiyatı hesaplanırken, bankanın üstlendiği risklerin tamamı hesaplamalara dahil edilecektir. Risk ağırlıklı fiyatlama ile birlikte kredinin fiyatını, borçlunun derecelendirme notu ve kredi çeşidinin risk ağırlığı belirleyecektir. Bankaların daha çok risk aldığı ürünlerde ve kredi derecesi düşük olan KOBİ'lere kullandırdıkları kredilerde yüksek fiyatlamaya gideceklerdir. Bu nedenle, KOBİ'ler de işletmelerin-

de risk yönetimine ağırlık vermek durumunda kalacaklardır.

Basel 2, risk ağırlıklı fiyatlamada, kredi fiyatının belirlenmesinde ve teminatlarda önem arz etmektedir. Standart yaklaşımda nakit, mevduat, mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri, İMKB 100 hisse senetleri, yatırım fonları, İMKB100 endeksi dışında organize piyasalarda işlem gören senetler, fonlar, gayrimenkul ipoteği kabul edilecek teminatlar arasında yer almaktadır. Bu teminatlar KOBİ'lerin kullandıkları krediler için göstermiş oldukları teminatlarda önemli değişiklikler getirmiştir. Gerçek müşteri çek ve senetleri, şahıs kefaleti ve ortak kefaleti gibi mevcut uygulamada sık kullanılan ve kredi riski azaltmada etkili olan teminatlar Basel 2 uygulamasında kabul edilmemektedir. Kabul edilmeyen teminat çeşitleri Basel 2'de ülke denetim otoritelerine ulusal inisiyatif kullanma imkanı vermeyerek esnekliği ortadan kaldırmıştır. Ancak içsel derecelendirme yaklaşımının kullanılması halinde, denetim otoritesine ispat edilmek kaydıyla risk azaltıcı etkisi olan tüm teminat türleri hesaplama dahil edilebilecektir¹⁴. Bu nedenle KOBİ'lerin kredi maliyetlerinde bir artış olması söz konusu olacaktır.

4.3. Şeffaflık Etkisi

KOBİ'lerin kayıt dışı gerçekleştirdikleri işlemlerin fazla olması, şeffaflıklarının zarar görmesine neden olmaktadır. Ülkemizde kayıt dışılık düzeyinin %60'ın üstünde olması ve her ekonomik krizin de kayıt dışı işlemleri besleyerek, bu oranın daha fazla artmasına neden olan bir ekonomik yapıda bulunmamız, KOBİ'lerin her geçen gün şeffaflıklarına daha fazla zarar vermesine neden olmaktadır¹⁵. Artan kayıt dışı yapılanma, risklerin yarıdan fazlasının kayıt dışında yer almasına neden olduğundan, bankaların etkin risk yönetimi uygulamalarını engellemekte ve KOBİ'lerin kredi maliyetlerini arttırmaktadır. KOBİ'lerde artan oranda kayıt dışı

¹⁴ Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu," a.g.e.", s.32.

¹⁵ Uz R., " a.g.e.", s.15.

işlemlerin gerçekleştirilmesi, daha az vergi ödemek amacı ile düşük karlılık göstermeleri, gerçeği yansıtmayan mali tabloların oluşturulmasına neden olmaktadır. Gerçeği yansıtmayan mali tablolar, KOBİ'lerin derecelendirilmesinde olumsuz etkiye neden olacak ve işletmeler düşük kredi derecesine tabi tutularak, yüksek kredi maliyetlerine katlanmak zorunda kalacaklardır.

4.4. Derecelendirme Etkisi

KOBİ'ler açısından derecelendirme değerlendirildiğinde, borcundan doğan anapara ve faiz ödemelerini, sözleşmede belirtilen hükümlere uygun olarak, zamanında ve tam olarak yapabilme olasılığının veya ödenmeme riskinin göstergesidir¹⁶. Bankalar açısından derecelendirme ise kullanmış oldukları krediler karşılığında maruz kaldıkları toplam riski ifade eder. KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun kayıt dışı faaliyette bulunmaları, mali tablolarının gerçeği yansıtmaması, KOBİ'lerin özsermayenin zayıf olması, KOBİ'lerin derecelendirmesinde ve kredi maliyetinin belirlenmesinde, KOBİ'lerin kullandıkları kredi maliyetlerini arttıracaktır. Ülkemizde derecelendirme ile ilgili hukuki düzenlemelerin gecikmeli olarak yürürlüğe konulması, derecelendirme kuruluşlarının sayısının yetersiz olması¹⁷, Basel 2 ile artan derecelendirme talebini kendilerine çekmek amacı ile gerçeği yansıtmayan derecelendirme notlarının verilme olasılığı, derecelendirme notlarına olan güven sorununu ortaya çıkartabilecektir.

4.5. Yönetime Etkisi

Kurumsallaşma işletmelerin organizasyon yapısının kişilerden veya işletme sahiplerinden bağımsız olarak kurulan, profesyonel yöneticiler ve uzmanlar ile yönetilmesine denir. Kurumsallaşma yapısını tamamlamış işletmeler Basel 2 kriterlerine göre işletmelerin risk ağırlığını

düşüren temel unsur olarak değerlendirilir. İşletmelerde kurumsallaşma, işletmelerin kuralları, standartları ve prosedürlerinin olması ve profesyonellerin faaliyetlerinin denetlendiğini ve işletme sahiplerinin paylarının korunduğunu göstermektedir. Kurumsal yapıdaki işletmelerde faaliyette bulunan tüm profesyoneller açıklık, şeffaflık, adil olmak ve hesap verilebilirlik ilkeleri ile faaliyetlerini yürütürler. Bu ilkeler profesyonellerin dikey ve yatay olarak işletme içindeki iletişim, etkileşim, ve yönetim başarısını artırarak, işletmelerin ana hedefini oluşturan yüksek karlılık ve yüksek piyasa değerine ulaşmasını sağlayacaktır. Ülkemizdeki KOBİ'ler kurumsal yönetim anlayışından uzak, işletme sahiplerinin işletme ile ilgili bütün kararların verilmesinde belirleyici rol oynayan, uzmanlaşmanın olmadığı yönetim anlayışı ile yönetilirler. Kayıt dışı faaliyetlerin varlığı, kurumsallaşmamış yönetim sistemleri, özellikle finansal kararlarda uzman personel istihdam edilememesi, Basel 2 sürecinde yaşanabilecek sorunların derinleşmesi ve genişlemesine neden olabilecektir.

Sonuç

Basel 2 düzenlemeleri ile bankacılık sektörü ve reel sektör yeni bir döneme girmektedir. Yeni dönemde bankacılık sektörü kredilendirme politikalarında geleneksel kredilendirme uygulamalarından farklı olarak standart yaklaşım ve içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulayacaklardır. Bankacılık sektöründeki meydana gelen değişikliklerden en fazla KOBİ'ler etkilenecektir. Çalışmamızda, Basel 2'nin getirdiği yeni düzenlemelerden kaynaklanan muhtemel etkileri incelenmiş ve yeni düzenlemelerin yaratacağı muhtemel etkilerin giderilmesi için bankaların, KOBİ'lerin, denetim kurumlarının, düzenleyici otoritelerin ve konu ile ilgili diğer ilgililerin hazırlıkları yapmaları gerekmektedir.

Basel 2 düzenlemelerine uyum sürecinde KOBİ'lerin derecelendirme gerçeğini kabul ederek, sermayelerini bağımsız derecelendirme kuruluşlarından ve bankalardan alacakları derecelendirme notlarını

¹⁶ Özdiç Ö., "Derecelendirme Sürecinde Ekonometrik Bir Değerlendirme", SPK. Yayın No.130, 1999, s.7.

¹⁷ Eke S., "Türkiye'de Kredi Derecelendirmesi", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Mayıs, 2004, s.4.

yükseltecek ve düşük maliyetli kredi olanaklarına dönüştürecek şekilde güçlendirmeleri; finansman sorunlarını leasing, faktoring, swap, hedging, türev piyasa enstrümanları, bölgesel piyasa enstrümanları gibi alternatif yöntemler ile çözmeyi tercih etmeleri; yeterli net işletme sermayesi bulundurmaları; yaşanabilecek krizlere karşı risk yönetimine önem vermeleri; Basel 2 kriterlerine uygun teminat yapılanmasına gitmeleri; kayıt dışı işlemlerini ortadan kaldırarak gerçek karlılıklarını mali tablolara yansıtmaları ve mali tabloları şeffaf ve uluslararası standartlara uyumlu olacak şekilde hazırlamaları; kurumsal yapılanmalarını tamamlamaları; faaliyetlerinde uzmanlaşmaya gitmeleri; profesyonelleri istihdam etmeleri; planlamaya & bütçelemeye inanmaları; işletme içi ve dışı iletişime önem vermeleri; gerekli teknolojik yatırımları tamamlamaları risk ağırlıklarının ve kredi maliyetlerinin hesaplanmasında KOBİ'ler lehine sonuç alınmasına ve ulusal ekonominin daha doğru tanımlanabilmesine olanak tanıyacaktır.

Basel 2 düzenlemelerine uyum sürecinde işletmelerin özellikle de KOBİ'lerin Basel 2'ye uyumunu kolaylaştırmak için denetim kurumlarının ve düzenleyici otoritelerin ekonomik istikrarı sağlaması, kayıt dışı işlemleri engelleyecek düzenlemeleri uygulamaya koyması, adil bir vergi sistemini kurması, yeterli sayıda ve kalitede derecelendirme kuruluşlarının kurulmasını sağlaması, derecelendirme kuruluşlarını yeterli denetime tabi tutması, Basel 2 koşullarına uyumu için gerekli eğitim ve danışmanlık hizmeti vermeleri, veri akışının sağlanması için kamu otomasyon sistemlerini kurması ve bankacılık veri tabanına uyumlu hale getirmesi, KOBİ birliklerinin kurulmasında ve/veya geliştirilmesinde önemli rol üstlenmesi, finansal güçleri yeterli olmayan birliğe bağlı KOBİ'leri bir araya getirerek, büyük tutarlarda harcama gerektiren reklam ve benzeri giderlerin ortak yapılmasına ortam yaratmaları, KOBİ'lere aktif çalışan bir barter sistemi ile satışlarını arttırma imkanı aynı zamanda finansal sorunlarını giderme imkanı elde etme yolunu kullan-

maları için eğitim ve danışmanlık hizmeti vermeleri, finansal raporlama standartlarının uluslararası normlara uygun hale getirilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmaları, yeni finansal tekniklerinin öğretilmesi, yerli ve yabancı yatırımcıların ilişkilerini arttırıcı faaliyetleri düzenlemeleri, KOBİ'lerin tanıtımı yapabilecekleri ortamların yaratılmaları, KOBİ'lerin yatırımları desteklenmeleri, KOBİ'lerin ana faaliyet alanlarında faaliyet göstermeleri ve faaliyet kalitelerinin arttırılmasına destek olmaları, yönetim kalitelerinin arttırılmasında yeterli desteği vermeleri, KOBİ'lerin finansal alanlardaki bilgi eksikliklerini eğitim desteği vererek tamamlamaları gereklidir. Ayrıca, Basel 2 uyum sürecinden KOBİ birleşmeleri için teşvik önlemlerini alarak, ulusal ekonomide yeni Basel 2 kriterlerine uyum sağlayabilen özsermaye yapısı güçlü ve kurumsal yönetime sahip yeni ve güçlü şirketlerin kurulmasını sağlamaları gereklidir.

Basel 2 düzenlemeleri, bankaların kredi verme sürecinde, borçlunun derecelendirme notunun hesaplanmasında, işletmenin finansal ve yönetsel performansını öne çıkarttığından, finansal yapısı güçlü ve kurumsal yaklaşımla yönetilen işletmelerin risk ağırlığını düşürerek, kendilerini daha kolay ve düşük maliyetle fonlama imkanları elde etmesine imkan tanıyacaktır. Fakat unutulmamalıdır ki, ulusal ekonomimizin temel taşı KOBİ'ler oluşturmaktadır. Ülke istihdamında önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin, güçsüz finansal ve yönetsel yapıları sebebiyle Basel 2 kriterlerine uyum sağlayamaması muhtemeldir. Basel 2 sürecine işletmelerin uyum sağlamaması çok sayıda KOBİ iflaslarını beraberinde getirecek ve ülke ekonomisinin zarar görmesine neden olacaktır. Ülke ekonomisinde istenmeyen sonuçların yaşanmaması için denetim kuruluşlarının, düzenleyici otoritelerin, KOBİ'lerin ve diğer ilgililerin zaman kaybetmeden ihtiyaç duyulan alanlarda önlemlerin alınması ve Basel 2 düzenlemelerine uyum hazırlıklarının tamamlanması gereklidir.

Kaynakça

- Akgemci T.**, "KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler", KOSGEB, Haziran, 2001.
- Altıntaş A.**, "Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği", Turhan Kitabevi, 2006.
- Ankara Ticaret Odası**, "Basel II KOBİ'lerin Kredi Riski ve Derecelendirmesi", Özel İhtisas Komisyonları, Mart 2007.
- Babuşçu S. & Hazar A.**, "Kredi Derecelendirmesi ve Finans", Akademi Yayınevi, 2006.
- Babuşçu S.**, "Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi", Akademi Yayınevi, 2005.
- Baltacıoğlu M.**, "Operasyonel Risk ve Yönetimi", Bankacılar Dergisi, Sayı 43, 2002.
- Basel Bankacılık & Denetim Komitesi**, "Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel İlkeler", Bankacılar Dergisi, Sayı 59, 2006.
- Basel II & KOBİ'ler Çalışma Grubu**, "Basel II ve KOBİ'ler Üzerine Etkisi", Bankacılar Dergisi, Sayı 58, 2006.
- BDDK.**, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması -Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı", Çeviri, 2005.
- BDDK.**, "Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı", Çeviri, BDDK Yayını, 2004.
- Boyacıoğlu A.M.**, "Bankalarda Derecelendirme ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma", İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2005.
- Boyacıoğlu M.A.**, "Basel II Uzlaşısı'na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri", Bankacılar Dergisi, Sayı 41, 2002.
- Candan H. & Özün A.**, "Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Ekim, 2006.
- Eke S.**, "Türkiye'de Kredi Derecelendirmesi", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Mayıs, 2004.
- Garanti Bankası (2007)**, "Basel II'nin Kap-samı Reel Sektöre Etkileri", Garanti Yayınları.
- Küçükçolak A.**, "KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yolu ile Çözümü", İMKB, İstanbul, Ekim, 1997.
- İTO (2005)**, "KOBİ'lerin Rekabet Gücünün Geliştirilmesinde E tedarik Sistemleri", İTO Semineri, No.5, Aralık.
- Leblebici T. & Ülengin D.B. (2005)**, "Bankacılıkta Operasyonel Risk Ölçüm Modellerinin Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bir Bankaya Uygulanması", İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, İstanbul, Aralık.
- Mandacı E.P. (2003)**, "Türk Bankacılık Sektörünün Tasıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri", 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, İzmir.
- Parasız İ. (2004)**, "Basel II Yönünde Çalışmalar: Yalın, Nicel Kontrollerden, Nitel Kontrollere Yönelim", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Ağustos.
- Prenio J. (2005)**, "Risk Based Capital (from Basel I to Basel II), Intricacies of The New Basel Capital Accords", Phillipinas, January.
- Ökman O. (2005)**, "Basel Uzlaşılarının Yetersizliği ve Bankalara Alternatif Model", Kora Yayınevi, İstanbul, Temmuz.
- Özdiñç Ö. (1999)**, "Derecelendirme Sürecinde Ekonometrik Bir Değerlendirme", SPK. Yayın No.130, Ankara, Mayıs.
- Şahin A. (2004)**, "Basel II Perspektifinde Türk Bankacılık Sektörünü ve Reel Sektörü Bekleyen Olası Gelişmeler", Active Academy Dergisi, Aralık.
- TCMB. (2005)**, "Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı", TCMB. Yayınları, Mayıs, İstanbul.
- TSPAKB (2005)**, "Basel II Sermaye Yeterliliği", Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi, Sayı 31, Mart.
- Tuncer E. (2005)**, "Basel II Sadece Yeni Bir Sermaye Yeterlilik Hesaplama Yöntemi Degildir", Aktive Bankacılık ve Finans Dergisi, Nisan.
- Uludağ İ. (2001)**, "Sermaye Yeterliliği", SPK. Yayın No. 134, İstanbul, Nisan.
- Uludağ İ. & Serin V. (1991)**, "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", İTO. Yayın No.25.
- Uz, R. (2004)**, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri", TBB Yayınları, İstanbul, Eylül.
- Uzunoğlu S., Apak S. & Açıkgöz A.F. (2005)**, "AB Müzakere Sürecinde KOBİ'lerin Korunması ve Uyum Stratejileri", İTO Yayınları, NO.36.
- Yılmaz B.H. (2006)**, "Basel II ve KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri", Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Yıl 3, Sayı 1.